

בשעת צחוק. לא היתה זו העוויה של פחד, ואף לא של איבה מצויה. היתה זו התכווצות של בעתה, שהשחיתה כהרף-עין את תווי פניו באכזריותה המיפלצית.

באותו רגע היתה רוסלה קמה, מתמתחת, ופוסעת לצידו בזנב זקוף כדגלון ובצעדים קטנים של שימחה ושביעות-רצון, שביטאו בבירור: "סוף-סוף! הגיע הזמן לחלץ קצת את העצמות!"

6

ימים מעטים לאחר בואו של ויואלדי קארלו (אין ביכולתי לקבוע את התאריך המדויק, אבל אין ספק שהיה זה לפני ה-10 באוקטובר) יחד אירוע חדש את ערבי הסתיו הללו, והפעם היתה זו הפתעה מרעישת.

ירד גשם שוטף: האור דלק, הדלת והחלונות היו סגורים, השמשות הואפלו בנייר שחור-אפור, והפטיפון ניגן את הפזמון "מלכת הכפר הקטנה". המיזורים המגולגלים עוד היו מונחים ליד הקירות. בשעה זו עמדו בכל פינה והכינו את ארוחת-הערב. אונָפָה, שהתעקש להפעיל את הפטיפון, עזב פתאום את עיסוקו המרתק וזינק לעבר הדלת בצעקה נסחפת נפלאה:

"אינו! אינו! אינו!"

דומה היה שנתבלעה עליו דעתו; כאילו ראה בדלת חיזיון של אונִיית מיפרשים עשויה זהב עם תרני כסף, העומדת לעגון בתוך האולם במיפרשים מתוחים לרווחה, וסיפונה מואר במאות פנסים צבעוניים. באותו רגע אומנם נשמעו בחוץ קולותיהם של שני צעירים, שנעשו ברורים יותר ויותר בתוך שאן הגשם. ואז הגיחה גם אידה מתוך פינתה, רועדת מכף רגל ועד ראש.

"קָא, זה אינו! תפתחי, קָא, תפתחי!" צעק לעברה אונָפָה, אוחז בחצאיתה וגורר אותה אל הדלת. בתוך כך הלם מישהו בדלת במרץ. ואף שאצבעותיה של אידה היו רטובות מרוטב ומכווצות, ובקושי יכלו למנועול – לא היססה.

אל המקום נכנסו נינו ובחור נוסף, שניהם מכורבלים מתחת ליריעה אחת של אברזין עמיד בפני גשם, המשמש בדרך-כלל לכיסוי סחורות במשאיות תוכלה. נינו צחק מלוא הגרון, כאילו כל זה אינו אלא הרפתקה ברומן בלשי. כשאך דרכה רגלו באולם, השליך ארצה, בתנועה אחת בלבד, את יריעת האברזין המנצצת ממים, שלף מתחת לבגדיו סחבה אדומה, כרך אותה לצווארו, ופניו אמרו התגרות מפוארת. מתחת ליריעת האברזין לבש חולצת-טריקו מפוספסת, כמו של רוכב אופניים, ומעיל-רוח מקורדרוי גס.

"אינו! אינו! אינו!!!"

"היי, אווה! כן, זה אני! אתה מכיר אותי? ומה עם נשיקה קטנה?" הם התנשקו לפחות עשר, ואחר-כך הציג נינו את חברו: "זהו קואטרופונטה, ושמי: אַסְוִיקְוִאָרִי.¹⁷ היי, קואטרופונטה, זה אחי שדיברתי עליו כל-כך הרבה." "אווה, וכמה דיברנו עליו!!" אישר השני בפנים זוהרות. היה זה בחור לערך בן גילו של נינו, בעל חזות שכיחה של איכרים מחבל לאציו, עם עיניים קטנות, טובות-מוג וערמומיות. אבל ניכר בעליל שפיקחותו, טוב-לבו, כל שריר ושריר בגופו הקטן והחסון, כל נשימה שנשם וכל פעימת-לב – היו מקודשים לנינו, בלי שום ספק.

דעתו של נינו נדדה בינתיים; כבר ברגע שהחל חברו לומר "וכמה דיברנו עליו!" חדל להקשיב, ועיניו שוטטו סביב-סביב בקוצר-רוח ובהירהורים. "אבל איך מצאת אותנו?" שאלה שוב ושוב אמו, שמרגע כניסתו האדימה כמאוהבת. במקום להשיב לה שאל במפגיע:

"ובליץ? איפה בליץ?"

אונָפָה נסחף כל-כך בשימחתו שכמעט לא קלט את השאלה. רק להרף-עין, כשחלפה צלליתו העלובה של בליץ, הצטעף קלות מבטו הקורן, אולי אפילו בבלי דעת. אידה, שחששה פן יתעורר בו הזיכרון, מילמלה הצידה אל נינו:

"בליץ איננו עוד."

"איך זה?... רָמוֹ לא אמר לי..." (רָמוֹ היה בעל המיסבאה המפורסמת בשכונת סן לורנצו, שבקירבת ביתם) "רָמוֹ לא אמר לי שום דבר..." בנימת התנצלות החלה אידה לגמגם ואמרה: "הבית נהרס... כלום לא נשאר..." אבל נינו התפרץ בעום:

"מה איכפת לי מהבית!"

מנימת קולו היה ברור, שככל שהדבר נוגע לו, יכולים כל בתיה של רומא לקרוס; הוא יורק עליהם; הוא רוצה את הכלבלב שלו, את ידידו הקטן, שבבטנו משובץ כוכב. זה מה שאיכפת לו. כאב ילדותי כבד ירד על פניו, עד כי נדמה שהוא עומד על סף בכי. הוא השתתק לשעה קלה. מתחת לתלתלים העבותים שכיסו את ראשו קסדה שוחחו עיניו מתוך אפלה עזובה וחסרת-קרקעית עם רוח רפאים קטנטנה, שקפצה למקום הזר הזה לקבל את פניו, וריקדה על ארבע רגליה העקומות באושר מטריף. לבסוף הגיב בזעף, כאילו הכל אשמים באובדנו של בליץ. הוא התיישב כבעס על מיזרן מגולגל, רגליו פשוטות קדימה, והודיע בפסקנות נרגנת לקהל שהתאסף סביבו:

"אנחנו פרטיונים מאיזור קאסטלי. ערב טוב, חברים וחברות. מחר אנחנו חוזרים לבסיס. רוצים לישון, משהו לאכול, ויין."

הוא הצדיע באגרוף קפוף, קרץ מין קריצה מחוצפת והרים בצד אחד את אפודתו, להראות את האקדח המוסתר בחגורה צבאית, שחגר כמעט בגובה החזה.

¹⁷ ארבעה-חודים; אס לבבות (בקלפים).

היה דומה שהוא מראה את הכלי כדי לומר: "תנו לנו לאכול וכו', ולא - תשלמו בחייכם." אבל במקום זה אורו פתאום פניו בחיוך קל ותמים, וכמי שדעתו זוחחה עליו הסביר:

"זה אקדח 'נאלטר', אמר, והביט בו בחיבה. "שלל מלחמה", המשיך, "היה על גרמני... גרמני שהיה", ובפנים של גאנגסטר הבהיר: "כי עכשיו הוא כבר לא גרמני, או ספרדי, או יהודי או... או... הוא זבל אורגאני."

פתאום תלה את מבטו, ועיניו, שתמיד היו תוססות כל־כך, קפאו עתה והתרוקנו ממראות כמו זכוכית עדשה. אידה לא זכרה שראתה מבט כזה בעיניו מיום שנולד. אבל כהרף־עין קרן נינוצו שוב, התרענן במצב־רוחו המבוהה והתרברב כילד:

"גם הנעלים הגיבוריות האלה," אמר והראה את כף רגלו הגדולה, מיספר 43, "הן מאותו בית־חרושת מייד אֵין גֵ'רמָנֵי. וגם השעון של קואטרן. הן קואטרן, תראה להם איזה שעון יש לך. לא צריך למתוח אותו, הוא נמתח לבד, ורואים את השעה גם בלילה, בלי ירח!"

הוא קם על רגליו והתנועע בקצב, כאילו נמצא באולם ריקודים, ופצח בזמרה: "הוא שר להיט של אותם ימים, על הירח."

"...אהו, אולי נפתח קצת את החלון? חם כאן בפנים. הלוא אם יעברו מישמרות ההאפלה, אנחנו כאן חמושים. וחוף מזה, בסערה כזאת לא יעוו החולצות השחורות לצאת. הם הרי פוחדים גם ממי גשם."

נראה שנהנה להתגרות בכולם: באיטלקים הכנועים, בגרמנים הכובשים, בפאשיסטים הכופרים, ב"מיבצרים המעופפים" של בעלות־הברית, בכרוזים על החרמות ועונש־מוות. קוראדו, פפה השלישי, אימפרו, וכל כנופיית הילדים בהרכבה המלא כבר צרו עליו כעדת מחוזרים, וכל אותה עת עקבה אחריו אידה מן הצד, בשפתיים רוטטות כאילו מצחוק. בקושי רב הצליחו דורבני החרדה לגרד קימעה את דאגותיה, שקהו חיש־מהר, כי באורח מיסטורי האמינה שלנינו מובטחת חסינות מפני כל פגע, כמו לאיש העולם־התחתון. בעומק הכרתה היתה בטוחה שיעבור את המלחמה, את מצוד הגרמנים, את מלחמות הגרילה ואת הפשיטות, בלא שיאונה לו רע, כשפירית שאינה נותנת את הדין על מעשיה ודוהרת בתוך נחיל של זבובים.

קואטרן פונוטה, שהתגלה כאדם זהיר יותר, עצר אותו בעודו מתאמץ לפתוח את החלון. נינו חייך חיוך מתוק וחביב וחיבק אותו: "הבחור הזה," אמר, "הוא החבר הכי אמיץ אצלנו, וידידי הטוב. הוא מכונה כך, ארבעה־חודים - כי הוא מתמחה במסמרים עם ארבעה חודים, שמפצצים את הצמיגים של הגרמנים. הוא מומחה למסמרים, ואני מומחה בקליעה למטרה. תספר, חבר קואטרן, תספר, תספר להם כמה הישטחנו. הגרמנים הם בשבילי מישח־כדורת. אם אני רואה טור של גרמנים עומדים, אני מייד משכיב אותו!"

"אהה, הגרמנים האלה, יש להם בשר בטונות!" העיר טורה, אחיה של קארולי, הערה נלהבת ועם זה דו־משמעית. איש לא טרח לשאול אם הוא מתכוון לבשר אדם, או לאותן ירכיים מפורסמות של שור. באותו רגע חשה אידה דקירה עזה ביותר, ובמשך זמן־מה ראתה מול עיניה רק כתמים שחרחרים. תחילה לא הבינה מה קורה לה, והנה חלף במוחה קול נערי, זר ושיכור, שאמר לה: "נחמדה, נחמדה." בדיוק אותו קול שבינואר 1941 אמר לה את המלים שלא שמעה אז, כי היתה חסרת־הכרה. ואולם לאחר שהקול נרשם על מכשיר חבוי במוחה, הוא חזר אליה עכשיו במפתיע, עם הנשיקות הקלות שנלוו אליו, וכעת, משנחו הנשיקות על פניה, הסבו לה תחושת עונג עזה לא פחות מן הדקירה. שאלה אחת עלתה בתודעתה: בטור שנינו דיבר עליו - האם יתכן שנמצא גם הבלונדיני ההוא?... היא לא ידעה שהבחור נעלם בים התיכון לפני קרוב לשלוש שנים.

אזפה עמד כל אותה עת לצידו של אחיו, והלך לכל אשר פנה, משתחל בין רגלי האנשים לרוץ אחריו: אף־על־פי שהיה מאוהב בכולם, ברור היה כעת בעליל שאהבתו הכי גדולה נתונה לנינו. הוא היה מסוגל לשכוח את כל האחרים, ובכללם את קארולי, את התאומות ואת הקנריות, למען אהבה עילאית זו. לפרקים היה נושא את ראשו וקורא לו: "אינו! אינו!" בכוונה ברורה להודיע לו: "אני כאן. אתה זוכר שאני קיים או לא? הערב הזה הוא שלנו!"

באותו רגע, בירכתי האולם, נפתחה דלת פנימית, וקולו של זקן צעק במלוא ריאותו:

"תחי מהפכת הפרולטריון!"

היה זה ג'וזפה השני, שלא נכח בבואו של נינו, כי היה בבית־השימוש. הוא חזר משם בדיוק כשנינו הכריז: "אנחנו פרטיזנים. ערב טוב, חברים וחברות!..." ומייד ניצת בו זיק יוצא דופן. אף־על־פי־כן עמד ושמר על לשונו כמשקיף מן הצד, עד שלא יכול להתאפק עוד, ובכובעו על ראשו זינק קדימה אל בין האנשים כלהבת־אש, ונעמד מול השניים: "ברוכים הבאים, חברים! אנו עומדים לרשותכם עד תום. כבוד גדול חלקתם לנו הערב!" ובעודו מחייך חיוך נערי עליו, הנמיך מעט את קולו וגילה, כמוסר מי יודע איזו הודעה חשובה, את הדברים הבאים:

"גם אני 'חבר'!"

"שלום עליך," אמר נינו בשלווה נינוחה, בלי התפעלות יתירה מן הידיעה. ג'וזפה השני מיהר לחטט בתוך מיוזנו: בקריצת ניצחון בא והגיש לאורחים גיליון מחתרת של העיתון ל'אנטיטה'.¹⁸

אף כי לא ידע קרוא־וכתוב, זיהה קואטרן מייד את העיתון וחייך בנחת:

¹⁸ יומון המיפלגה הקומוניסטית האיטלקית.

"ל'אוניטה", הכריז בכובד־ראש, "הוא העיתון האיטלקי האמיתי!" נינו הביט בידידו בכעין הערצה, ומתוך שהיה להוט לחלוק לו כבוד, הסביר לכולם: "הוא מפעילה הוותיקים של המהפכה. אני חדש לעומתו." והוא הכריז בכנות גלויה ושחצנית כאחד: "אני, עד הקייץ האחרון לחמתי בצד השני."

"מפני שהיית עוד ילד," יצא קואטרו להגנתו, "ילדים טועים, זה ידוע. ההשקפה באה עם השכל, עם הגיל. ילד אינו בוגר דיו למאבק."
 "נו, טוב, אז גדלתי!" העיר נינוצו בהתנשאות עליזה והלם בצחוק בקואטרו, שהחזיר לו מהלומות־אגרוף, וכך נאבקו השניים זה בזה, מחטיפים והודפים כשני מתאגרפים אמיתיים. ג'וזפה השני נעמד באמצע לשמש, כביכול, שופט, ועשה זאת במומחיות כה רבה ובהתלהבות אמיתית, עד שכובעו החליק אל מאחורי עורפו; ואילו פֶּפֶה השלישי, אימפֶרוֹ, קארולינה, וכל כנופיית הצעירים, קיפצו והרעישו מסביב כקהל אוהדים מושבע בזירת האיגרוף.

המישחק שילהב את נינו והביא אותו לפיסגת ההתרגשות. בבת־אחת נטש את ההתגוששות וזינק אל ראש ערימת הספסלים, צועק כמהפכן על הבריקאדות: "תחי המהפכה!"

הכל מחאו כף. אוֹזֶפֶה ושאר הילדים רצו אחריו וטיפסו על הערימה. "יחי הדגל האדום!" צעק גם ג'וזפה השני, שלא ידע את נפשו. "עוד מעט והו זה, חברים פרטיונים! הניצחון שלנו! פיניטה לֶה קומֶדיֶה."
 "עוד מעט נהפוך את כל העולם!" הכריז נינארֶדוֹ, "את הקולוסיאום, את כנסיית פֵיֶאֶטרו הקדוש, את מנהאטן, את בית־הקברות וְרָאנוֹ, את השווייצרים של האפיפיור, ואת היהודים, ואת כנסיית ג'ובאני הקדוש..."

"ואת הכל!" צרחה קארולינה שקיפצה למטה.
 "ונעשה גשר אווירי הוליווד־פאריס־מוסקבה! ונשתכר מוויסקי, מוודקה, מכמהין, מקאוויאר ומסיגריות תוצרת־חוץ. וניסע במכוניות־מירוץ אלפא רומיאו ובמטוס דומנועי פרטי..."

"יחי! יחי!!" הריעו הילדים, פעם זה ופעם זה, מתנשמים ומתנשפים במאמץ להעפיל אל בימת אסיפת־העם. רק אוֹזֶפֶה כבר הגיע, ובעודו רוכב על ספסל צעק גם הוא מלמעלה:

"יחי!" והלם בכפות־ידיה הקטנות בעץ, לתרום לרעש; אפילו התאומות, שנשכחו על הריצפה, מונחות על סמרטוטים כלשהם, צרחו בצלילי סופראן.
 "...ותרנגולי־הודו, וגלילות קאסאטה, וסיגריות תוצרת־חוץ... ונעשה אורגיות עם האמריקניות ונדפוק את הַדְּנִיּוֹת, ולאוייב נשאיר את הקטן בשביל שיאונן..."

"...היי, מתי כבר אוכלים כאן?!"

נינוצו קפץ ארצה ואוֹזֶפֶה עף אחריו.

"מוכנים, מוכנים," מיהר ג'וזפה השני להרגיע. והנשים חזרו להכנת ארוחת־הערב, מקשקות ברעש רב בצלחות ובכלי המיטבח. ברגע זה נשמעה מאחורי

פריגוד הסחבות שבפינה הרביעית יללה של חתול. ויוואלדי קארלו לא הראה את פניו ונשאר כל אותה עת במאורתו. "מי נמצא שם מאחורי?" שאל נינו, וללא שהות הסיט את הפרגוד לרווחה. רֹסְלֶה נשפה, וקארלו הזדקף־למחצה על יצוע הקש שלו.

"ומי זה?" אמר נינו, ולראשונה מאז שנכנס גילה צל של חשד. "מי אתה?" שאל את האיש במאורה. "מי אתה?" חזר ושאל קואטרופונטה, מתערב מייד לחיזוק דברי מפקדו.

"אחד."

"אחד מי?"

קארלו העווה את פרצופו. "דֶבֶר," ציווה עליו נינו ולבש על פניו בגאווה ארשת של לוחם גרילה מְתֶשֶׁאֵל. "למה אתה לא מדבר?" דחק בו קואטרו ונעץ בו את עיניו הקטנות כשני מסמרים.

"מה יש, ממה אתם פוחדים? אתם חושדים בי?"

"אנחנו לא פוחדים אפילו מאלוהים בעצמו. ואם אתה לא רוצה שנחשוד בך, אז תתחיל לצייץ."

"למשל מה, לכל הרוחות?"

"איך קוראים לך?"

"קוראים לו קארלו! קארלו!" התערבו הילדים במקלה.

"קארלו מה?"

"ויוואלדי! ויוואלדי! ויוואלדי!" צעקו הנשים מן הפינה שמנגד.

"אתה משלנו?" שאל נינו, באותו סבר־פנים חמור ומאיים.

"אתה משלנו?" חזר אחריו קואטרופונטה, פה אחד כמעט.

קארלו העיף בהם מבט כה שקוף, עד שנראה כמשועשע. "כן," השיב והסמיק כילד.

"אתה קומוניסט?"

"אני אנארכיסט."

"ובכן, אם לדייך," התערב ג'וזפה השני בשיחה בניסיון לפייס והצטרף מייד לראיון, "בכל הנוגע לאנארכיסטים, מורנו הגדול קארלו מארקס היה יותר נגד מאשר בעד. הדגל האדום הוא אדום, והדגל השחור – שחור. על כך אין עוררים. אך בשעות היסטוריות מסויימות, כל אגפי השמאל צועדים יחדיו, במאבק נגד האוייב המשותף."

נינו החריש רגע, ובגבות מכווצות שקע בהירהורים על ספק פילוסופי שהתעורר בו. אחר־כך חיך בשביעות־רצון.

"כן, האנארכיה מוצאת חן בעיני."

קארלו חיך חיוך קל (השני מיום שבא), כמעט בשימחה. "ומה אתה עושה כאן

לבדך?" תקף אותו נינו, "אתה מיוזנתרופ?"

קארלו משך בכתפיו. "בוא, חבר אנארכיסט," האיץ בו ג'וזפה השני, "בוא

ותצטרף הערב לשולחן, אני מזמין!" הכריז בנימת דיבור נדיבה של בעל המאה, ופנה ללכת אל מרכז האולם.

מהסס וכבד תנועה צעד קארלו קדימה, בלא להביט באיש, ורוסלה מזנקת מייד בעיקבותיו. לרגל הערב יוצא־הדופן נערכה הארוחה במשותף במרכז האולם, על שולחן אחד בלבד, שהורכב מתיבות אריזה שהוצמדו זו לזו. המושבים היו המיזרנים שהונחו על הריצפה, ושקיות חול. ג'וזפה השני הביא בקבוקי יין מיוחד, ששמר כדי לחגוג את הניצחון (כלומר, את מפלת ה'ציר'). "את הניצחון," אמר, "מתחילים החל מהערב."

קארלו ונינו התיישבו על שני מיזרנים כמעט זה מול זה, בתנוחה של נזירים בודהיסטים. קואטרו ישב לצידו של נינו, ומאחוריהם התקוטטו הילדים, שהיו להוטים כולם לתפוס מקום לידם. אונָפָה נצמד אל אחיו, ועיניו, הנשואות כל העת אל פניו, נראו כשני פנסים קטנים המקרינים אליו את אורם להיטיב לראותו. רק מדי פעם הסיח את דעתו כדי לפנות במיאואואו... מיאואואו... אל החתולה ולהגיש לה נגיסה טעימה זו או אחרת.

וזה היה תפריט הארוחה: ספאָגֵטי בנוסח אָמאָרִיצ'יאָנָה, עם רסק עגבניות משומרות וגבינת פֶּקוֹרינו כפרית; אומצה אֵלָא פִּיצָאִיֹלָה; לחם שנאפה מקמח אמיתי ונקנה בשוק השחור בִּנְלֶטְרי, וריבת מיבחר־פירות. כל אותה עת המשיך הגשם לרדת בלי הפוגה והסב תחושה של בידוד וביטחון, כמו בתוך תיבת נוח.

נינו המשיך להחריש, כי היה עסוק בהתבוננות בקארלו ויוואלדי: לא עוד בחשד, אבל בסקרנות ובתהייה, כנערים שאל כנופיתם מגיע טיפוס אקסוטי או בעייתי במובן זה או אחר. שוב ושוב נחו עיניו על פניו של קארלו, שלא הביט באיש.

"אתה ממילאנו?" שאל אותו.

"...לא... אני מבולוניה..."

"אז למה אתה כאן?"

"ולמה אתה כאן?"

"אני? מפני שהתחלתי להריח את הסירחון של הפאשיסטים, פשוט כך; נשבר לי מהסירחון של החולצות השחורות."

"גם לי."

"גם אתה היית פאשיסט?"

"לא."

"התנגדת לפאשיזם עוד קודם?"

"תמיד הייתי אנארכיסט."

"תמיד אתה רשמיניסטי?"

וודונו קוראדו; נינו ניפנף מעליו את שלושתם בטלטלה, והם נפלו והתגלגלו על המיזרן; אגב כך הזהירים בפראות:

"עכשיו די, עופו מפה!!!"

"היי, ממזרים קטנים... תנו לאדון מנוחה! למה אתם כאלה חסרי נימוס!" הגיעה שעתה של אמו של פפה השלישי לנוזף בהם ממקומה בקובלנה רכה של פרגית. בינתיים שוב הגיחה רוסלה החתולה מבין רגלי המסובים ובאה להתחכך באונָפָה, מבקשת ממנו עוד נגיסות; אבל כשהבחין בה נינו, והושיט את ידו ללטפה קלות, מייד נמלטה כהרגלה. כיוון ששלושת אחייניה של קארולינה התרוממו בדיוק באותו רגע מהגילגול, פתחו אחריה במירדף, לפרוק את מפח־הנפש שלהם; אבל היא זינקה ומצאה מיקלט מתחת לרגלו של קארלו, ומשם נשפה בזעם לעבר כל המסובים.

ג'וזפה השני, שישב ליד קארלו, העיף בה פתאום מבט שבע־נחת וערמומי; הוא נפנה אל נינו ואל קואטרו ואמר: "חברים, החתולה הזו שייכת לי. רוצים לדעת מה שמה?"

"רוסלה!" קראה קארולינה בעליצות.

"יפה, תודה רבה!..." הפטיר ג'וזפה השני, מרים כתף: "רוסלה! זהו שמה, איך לומר... הרשמי... הפחות מחייב... אתם מבינים אותי. אבל השם האמיתי, שנתתי לה כשלקחתי אותה, הוא אחר, ורק אני יודע אותו!"

"והיא בעצמה - גם היא לא יודעת?" שאלה קארולינה בסקרנות.

"לא. גם היא לא יודעת!"

"ומהו השם הזה?" שאלו שתי הגיסות פה־אחד.

"תגיד. תגיד!" האיצה בו קארולינה.

"נו, טוב, הערב, בינינו, ובלחש, אפשר להגיד אותו," גמר ג'וזפה השני בדעתו, ובארשת־פנים של קושר קשר גילה לנוכחים:

"רוסיה!"

"רוסיה! אתה רוצה להגיד ששמה של רוסלה הוא רוסיה?" אמרה אחת הגיסות שלא השתכנעה.

"בדיוק כך גבירתתי. רוסיה. כן גבירתתי."

"נו, רוסיה זה שם יפה, אני לא אומרת שלא," העירה סורה מרצ'דס, "אבל מה הקשר? רוסיה זה מקום, איך קוראים לזה? זה ישוב! הארץ בשם רוסיה!"

"אני, הכריזה סבתא דינדה, "אוהבת יותר את השם רוסלה."

"נו טוב, על טעם ועל ריח אין להתווכח," השיב ג'וזפה השני.

"רוסיה היא רוסיה, נכון!" הדגישה סבתא דינדה, "אבל נראה לי שלילדה

ותצטרף הערב לשולחן, אני מזמין!" הכריז בנימת דיבור נדיבה של בעל המאה, ופנה ללכת אל מרכז האולם.

מהסס וכבד תנועה צעד קארלו קדימה, בלא להביט באיש, ורוסלה מזנקת מייד בעיקבותיו. לרגל הערב יוצא־הדופן נערכה הארוחה במשותף במרכז האולם, על שולחן אחד בלבד, שהורכב מתיבות אריזה שהוצמדו זו לזו. המושבים היו המיזרנים שהונחו על הריצפה, ושקיות חול. ג'וזפה השני הביא בקבוקי יין מיוחד, ששמר כדי לחגוג את הניצחון (כלומר, את מפלת ה'ציר'). "את הניצחון," אמר, "מתחילים החל מהערב."

קארלו ונינו התיישבו על שני מיזרנים כמעט זה מול זה, בתנוחה של נזירים בודהיסטים. קואטריו ישב לצידו של נינו, ומאחוריהם התקוטטו הילדים, שהיו להוטים כולם לתפוס מקום לידם. אונֶפָה נצמד אל אחיו, ועיניו, הנשואות כל העת אל פניו, נראו כשני פנסים קטנים המקרינים אליו את אורם הליטני לראותו. רק מדי פעם הסיח את דעתו כדי לפנות במיאואואו... מיאואואו... אל החתולה ולהגיש לה נגיסה טעימה זו או אחרת.

וזה היה תפריט הארוחה: ספאגֶטי בנוסח אֶמָאטְרִיצ'יאָנָה, עם רסק עגבניות משומרות וגבינת פֶקורִינו כפריית; אומצה אֶלָא פִיצָאִילָה; לחם שנאפה מקמח אמיתי ונקנה בשוק השחור בֶנְלֶטְרִי, וריבת מיבחר־פירות. כל אותה עת המשיך הגשם לרדת בלי הפוגה והסב תחושה של בידוד וביטחון, כמו בתוך תיבת נוח.

נינו המשיך להחריש, כי היה עסוק בהתבוננות בקארלו ויוואלדי: לא עוד בחשד, אבל בסקרנות ובתהייה, כנערים שאל כנופיתם מגיע טיפוס אקסוטי או בעייתי במובן זה או אחר. שוב ושוב נחו עיניו על פניו של קארלו, שלא הביט באיש.

"אתה ממילאנו?" שאל אותו.

"לא... לא... אני מבולוניה..."

"אז למה אתה כאן?"

"ולמה אתה כאן?"

"אני? מפני שהתחלתי להריח את הסירחון של הפאשיסטים, פשוט כך; נֶשְׁבֵר לי מהסירחון של החולצות השחורות."

"גם לי."

"גם אתה היית פאשיסט?"

"לא."

"התנגדת לפאשיזם עוד קודם?"

"תמיד הייתי אנארכיסט."

"תמיד! גם כשהיית קטן?"

"כן."

"אס־הלבבות, תראה לי את האקדח שלך?" התחנן בדיוק ברגע זה באוזני נינו פֶפֶה השלישי, אחיינה מרומא של קארולי, שצר עליו מעורפו עם אחיו הקטן "רוסלה..." העירה אז אחת הגיסות, "זה לא השם של השחקנית היא, בסרט

וודווו קוראדו: נינו ניפנף מעליו את שלושתם בטלטלה, והם נפלו והתגלגלו על המיזרן; אגב כך הזהירם בפראות:

"עכשיו די, עופו מפה!!!"

"היי, ממזרים קטנים... תנו לאדון מנוחה! למה אתם כאלה חסרי נימוס!" הגיעה שעתה של אמו של פפה השלישי לנזוף בהם ממקומה בקובלנה רכה של פרגית. בינתיים שוב הגיחה רוסלה החתולה מבין רגלי המסובים ובאה להתחכך באונֶפָה, מבקשת ממנו עוד נגיסות; אבל כשהבחין בה נינו, והושיט את ידו ללטפה קלות, מייד נמלטה כהרגלה. כיוון ששלושת אחייניה של קארולינה התרוממו בדיוק באותו רגע מהגילגול, פתחו אחריה במירדף, לפרוק את מפח־הנפש שלהם; אבל היא זינקה ומצאה מיקלט מתחת לרגלו של קארלו, ומשם נשפה בזעם לעבר כל המסובים.

ג'וזפה השני, שישב ליד קארלו, העיף בה פתאום מבט שבע־נחת וערמומי: הוא נפנה אל נינו ואל קואטריו ואמר: "חברים, החתולה הזו שייכת לי. רוצים לדעת מה שמה?"

"רוסלה!" קראה קארולינה בעליצות.

"יפה, תודה רבה!..." הפטיר ג'וזפה השני, מרים כתף: "רוסלה! זהו שמה, איך לומר... הרשמי... הפחות מחייב... אתם מבינים אותי. אבל השם האמיתי, שנתי לה כשלקחתי אותה, הוא אחר, ורק אני יודע אותו!"

"והיא בעצמה – גם היא לא יודעת?" שאלה קארולינה בסקרנות.

"לא. גם היא לא יודעת!"

"ומהו השם הזה?" שאלו שתי הגיסות פה־אחד.

"תגיד. תגיד!" האיצה בו קארולינה.

"נו, טוב, הערב, בינינו, ובלחש, אפשר להגיד אותו," גמר ג'וזפה השני בדעתו, ובארשת־פנים של קושר קשר גילה לנוכחים:

"רוסיה!"

"רוסיה! אתה רוצה להגיד ששמה של רוסלה הוא רוסיה?" אמרה אחת הגיסות שלא השתכנעה.

"בדיוק כך גבירתי. רוסיה. כן גבירתי."

"נו, רוסיה זה שם יפה, אני לא אומרת שלא," העירה סורה מרצ'דס, "אבל מה הקשר? רוסיה זה מקום, איך קוראים לזה? זה ישוב! הארץ בשם רוסיה!"

"אני," הכריזה סבתא דינדה, "אוהבת יותר את השם רוסלה."

"נו טוב, על טעם ועל ריח אין להתווכח," השיב ג'וזפה השני.

"רוסיה היא רוסיה, נכון!" הדגישה סבתא דינדה, "אבל נראה לי שלילדה מתאים יותר השם רוסלה."

ג'וזפה השני כיווץ את כתפיו בתחושה קלה של חרטה, אך גם בתחושה של עליונות מובהקת שלא זכתה להבנה.

"רוסלה..." העירה אז אחת הגיסות, "זה לא השם של השחקנית היא, בסרט

ההוא... מה זה היה?"

"חלף עם הרוח!" קראה קארולינה בקול, "וְיִזְיָה לִיִּיק בְּחֶלֶף עִם הָרוּחַ!"

"זאת שהתחנתה אתו ואחר-כך מתה?"

"לא, הבת מתה," תיקנה הגיסה מנאפולי, "והוא התחתן עם האחרת..."

החבורה הקטנה התחילה לדון בסרט: אבל הנושא שיעמם את ג'וזפה השני הוא נתן מבט בשני החברים, כאומר: "הא לכם, נשים!..." אחר-כך קם ממקומו ובא ותחב את פניו בין נינו לבין קואטרו. נחוש היה בדעתו לקחת כל סיכון, ובלבד שיראה לשניים מה מידת אמונתו; פניו הילדותיים עד גיחוך קרנו בהנאה משחררת.

"ואולי אתם רוצים לדעת," הודיע בקול רווי נחת, "למה קראתי לזוג הקטן ההוא," והצביע על שתי הקנריות, "בשם פפיניג'לו ופפיניג'לה?"

"...?"

"לכבודו של החבר ג'וזפה סטאליון!!!"

קואטרופונטה השיב לו בניד ראש, שהיו בו מלוא ההערכה ורצינות יתירה; אבל נינו, לעומתו, לא יצא מגדרו. למען האמת, אפילו שאכל ושתה הרבה, הביעו פניו שוויון-נפש והוא לא נטה להקשיב לפיטפוטים. ג'וזפה השני חזר למקומו, ואז ביקשה סורה מרצ'דס להשביעו נחת ואמרה לו (בלי למנות את שאר הג'וזפה שבין הנוכחים): "גם לך אותו שם, סור ג'וזפה." אבל הוא פרש את זרועותיו, ספק מזועזע, כאומר: "אנא, מה לי ולזה? חס וחלילה!..."

כאן פצחו פפיניג'לו ופפיניג'לה הנ"ל בכמה סילסולים; אולי חשבו שהיום כבר עלה. כדי להרבות חגיגה הלכה קארולינה והניחה על הפטיפון את תקליטי הג'אז; לשימעהו הקיצו משנתן התאומות, ששכבו בפינת מיוזן אחד, ופתחו בצרחות. קארולינה נזדעקה אליהן חיש מהר, ופצחה בזמר:

נמו, הו נומר-נים

רוזינג'לה וצ'לסטה קטנטנים...

וכו', וכו'

אבל עוד קודם שהשפיע שיר-הערש על התאומות, נראה שהשפיע על אוזפה, כי עד מהרה עצם את עפעפיו. אידה נטלה אותו לחיקה, וכך נמצאה בקירבתו של נינארדו:

"אבל איך מצאת אותנו?!..." שאלה שוב בלחש.

"אוי, אמא, אמרתי לך כבר שהייתי אצל רמו! קודם ניגשתי לבית, וכשראיתי שבמקום הבית יש בור גדול, הלכתי לשאול אותו! הסביר לה נינו בשמץ של קוצר-רוח ומייד שב ונעל את פיו בפנים זועפות, אולי מפני שהדברים הזכירו לו את הצער על פליץ שחש זה מקרוב.

נמו, הו נומר-נים

רוזי וצ'לסטה קטנטנים

נים נים נים...

אזפה ישן. אידה ניגשה להשכיבו על המיזרן שמאחורי פרגוד השקים, וכשחזרה מצאה שמקומה ליד נינו נתפס בידי מי אם לא אחייניה של קארולי, שנערמו עליו וכבר עמדו ובדקו מקרוב את הנעליים הגבוהות מתוצרת גרמניה, את השרוכים, את הסוליות, וכן הלאה, כאילו הם עומדים נפעמים מול אנדרטה.

"...היית בצבא?" שאל נינו.

ויוואלדי קארלו נשא את עיניו בתוגה פראית של בעל-חיים המשקיף מפתח מאורתו ומהסס אם לצאת להתקפה. באותו ערב הירבה לשתות אך מיעט לאכול, והמועקה ששיתקה אותו בהתחלה הלכה והתמוססה ביין.

"כן, הוא היה חייל! הוא בא ברגל מהצפון!" השיבו במקומו שתיים-שלוש נשים וביניהן קארולינה, ששמחה להראות את ידענותה, אבל נינו הגיב על התערבות לא מוזמנת זו בשריקה של קוצר-רוח; במבטו, שפגש את עיניו של קארלו, לא נראה יותר האיום של ראש הכנופיה, אלא רק שאיפה לדור-שית, עיקשת וגלויה עד תמימות.

"ברחת מהצבא?"

שפתו העליונה של קארלו התחילה לרטוט: "לא," הכריז בגילוי-לב וכמעט בנועם. "כאן, להם, אמרתי שהייתי חייל, סתם, כדי לומר משהו... אבל זו לא האמת. אני לא שייך לשום צבא!" הטעים בטון מריר, ולא ברור אם ביקש לעצמו כבוד או ראה בכך חרפה.

נינו משך בכתפיו: "נו, אם אתה רוצה לדבר, אז דבר," אמר בשוויון-נפש. ובחוצפה פתאומית הוסיף ואמר: "אני שם פס על העניינים שלך."

פניו של קארלו התקשחו וגבותיו התחברו: "אז למה אתה שואל שאלות?!" הכריז בצניעות תקיפה.

"ואתה, מה יש לך להסתיר?" השיב לו נינו.

"אתה רוצה לדעת מאיפה ברחתי?"

"כן! אני רוצה לדעת!"

"ברחתי ממשלוח של מגורשים שהיו בדרך לגבול המזרחי, ברכבת חתומה בעופרת." היתה זו האמת, אבל לדבריו של קארלו נתלווה צחוק משונה, כאילו הוא מספר בדיחה.

"אההה! תודה לאל! סוף-סוף דיבר גם התורכי!" העירה סבתא דינדה באנחה קלה של רווחה. "אי-אי-אי-אי-אי! סבתא! תשתקיי!" גערה בה קארולי בלחש.

קארלו הביט בהן, גם בזו וגם בזו, אבל לא ראה אותן; עיניו היו נטולות מבע.

"תפסו אותך בסריקת מעצרי?" הוסיף נינארדו לשאול.

ויוואלדי קארלו טילטל את ראשו. "אני..." מילמל, "הייתי במחתרת... הפצתי תעמולה פוליטית! מישהו הלשין עלי למפקדה הגרמנית." וכאן שוב פרץ

בצחוק כמעט מבעית, שהשחית את תווי פניו כמו בדלקת. רוסלה, מתחת לרגלו, הגיבה על התנועה הפתאומית בצליל מיוחד של יבבת מחאה: "מִמְמִי! מִמְמִי! מִמְמִי!" במבוכה כמעט אבסורדית, על שהטריד את מנוחת החתולה, חזר קארלו והתאושש, מתבונן סחור-סחור במבט הוזה של יתום. אבל אז פנה פתאום בחדות אל נינו בלבד, ואמר לו: "את תאי־הביטחון בבונקר, שקוראים להם חזר ההמתנה למוות, אתה מכיר?"

"יש לי איזה מושג!" נינו שינה תנוחה, מתח את רגליו על השולחן, והשעין את כתפיו על ברכי ידידו קואטרן, ששמח לשמש לו משענת. "היי, חבר," אמר לקארלו לאחר שמעך בין אצבעותיו את חפיסת הסיגריות הריקה שלו, "תן לי סיגריה." הוא הפגין נונשלאנטיות, בסגנון של גאנגסטר אמריקני שהשתפשף בכל ההתנסויות. קארלו השליך אליו את הסיגריה מעבר לשולחן, ובחיוך קל ומאולץ, חמקני כמעט, ידע אותו: "אני... הייתי שם." "אני הייתי שם..." "הייתי שם..." אמר שוב ושוב, מבודד את עצמו בבהיה מופשטת, במעין הוזה אבסורדית ומבחילה. לזמן־מה אימץ לו עכשיו נימת דיבור חדגונית, מדעית כביכול (שנשתרבו לתוכה רק כמה מלים בדיאלקט, יחד עם העוויה פה ושם), והוא עבר לתאר את התאים המיוחדים האלה.

על־פי תיאורו, היו אלה תאים ליחידים, כמין בונקר להתקפה־אווירית, יציקת בטון על שלד כיפתי: הגרמנים משתמשים בהם כעת בצפון־איטליה, בגלל אפשרות הבניה המהירה ויעילותם הבסיסית. מידות הפנים: מטרו־שטעים על מטרו־עשרה בערך, והגובה מטרו־שלושים. הם מתאימים בדיוק לדרגש, ואי אפשר לעמוד שם זקוף. נורה של כשלוש־מאות ואט היתה מותקנת בתיקרה, והיא דלקה יומם ולילה, נוקבת באורה כמו להבת מימן גם עיניים עצומות (ברגע זה הליט קארלו את עיניו בתנועה מוכנית של יד אחת). הפתח היחיד החוצה, בערך באמצע הדלת הנעולה בכריח, היה חור־הצצה שכל קוטרן אינו עולה על קוטר של קנה רובה. כדי לשאוף טיפה אוויר, היית מצמיד תמיד את השפתיים אל החור, כשאתה כורע על ארבע על הדרגש. כחמישה־עשר בונקרים כאלה נבנו שם, בחצר מיפקדת האֶס.אֶס. (מין מוסך בעיבורי העיר), צמודים זה לזה, ולא רחוק משם כיבשן.

אף בונקר לא נשאר ריק זמן רב. בדרך־כלל נעלו אותך בפנים אחרי תשאול ולפני שנשלחת למקום אחר. בלילה בעיקר, היו עולים מהבונקרים קולות שכבר לא היו קולות של בני־אדם חושבים אלא השאגות הסתמיות של החומר. אדם אחד, שעוד היה בהכרה, אמר שוב ושוב שהוא נמצא שם בפנים שלושים וחמישה יום, והוא ביקש וחזר וביקש מים; אבל אף אחד לא נתן לו מים. לפעמים ביקשת מים וקיבלת בתשובה קנה־רובה תחוב דרך חור־ההצצה. בבונקר הסמוך, מצד שמאל, היתה אשה, שבמשך היום נדמה היה שהיא אילמת, אבל בלילה היתה צוללת אל תוך טירוף זועק, ופונה אל שומרי האֶס.אֶס. ומכנה אותם קְנִי. כשהיו נשמעים הצעדים המתקרבים של הזקיף המסייר, תיכף השתתקו כל

הקולות.

ואכן, לאחר כל חריקה של פתיחת מנעול לא היה עובר זמן רב והיו נשמעות יריות. השם חדרי ההמתנה למוות ניתן לבונקרים האלה מפני שהציאה משם, ובמיוחד בלילה, היתה רק לשם הוצאה להורג ביריה בעורף בחצר עצמה. אף פעם לא יכולת לדעת מי הבא בתור ולפי מה בחרו באחד ופסחו על האחר. כל פעם שנשמעה יריה היו כלבי האֶס.אֶס. נובחים.

כאן, לכאורה, הקיץ ויוואלדי קארלו מן ההוזה הארוכה ושוב התחיל לצחקק, כשיכור שמבקש לחרחר ריב ולהיות מקולל ולכן הוא מתוודה בפרהסיה על מעשה מביש שביצע במר־ידיו:

"אני הייתי שם בפנים שבעים־ושתיים שעות," הודיע בלי לפנות אל איש, "ספרתי את השעות לפי צילצולי הפעמונים של הכנסיות. שבעים־ושתיים. ספרתי אותן. שלושה לילות. בשלושה לילות, עשר יריות. ספרתי אותן." סביב השולחן ישבו הכל ושתקו מתוך יראת־כבוד: אבל היחידים שהאזינו בקשב מחייב היו נינו וקואטרן. 'האלף', לרבות ג'וזפה השני עצמו, החליפו מבטים מבויישים, כי התאכזבו מהנושא הקודר שבא והעיב על החגיגה שלהם; הילדים הצעירים, וגם אידה עצמם, כבר התנדדו מרוב עייפות.

"...שם בפנים סופרים כל הזמן... כל היום סופרים... כל שטות, כדי לא לחשוב... סופרים וסופרים... העיקר למקד את המחשבה באיזה תרגיל טיפשי... רשימות... מידות ומישקלות... רשימת המיכבסה..."

(בנקודה זו דחפה סורה מרצ'דס קלות במרפקה את קארולינה; וקארולינה, שנודעו לא מעט מן הנושא, הצליחה אך בקושי לבלום פרץ של צחוק כפייתי.) "...חיסורים, חיבורים, שברים... מיספרים! אם עולים במחשבתך אמך, אביך, האחות, החברה, תתחיל מייד לחשב את גילם בשנים, בחודשים, בימים, בשעות... כמו מכונה... כלי לחשוב... שבעים־ושתיים שעות... שלושה לילות עשר יריות... יריה אחת לאיש וזהו... אחת שתיים שלוש ארבע... ועשר... על כולם אמרו שהם פרטיונים... רובם... באנדיטים... זאת היתה ההאשמה..." "מה, אז גם אתה היית פרטיוני?" שאל נינו; הוא הוריד את רגליו ארצה ופניו הוארו ממש, כי פתאום התעניין בנאמר.

"אני לא! אמרתי לך כבר! אני לא הייתי חייל!" מחה קארלו כמעט ככעס. "אני... עבדתי בעיר... (אבל לא אומר באיזו עיר)... כרוזים... עלונים... תעמולה... עברייני פוליטי... לכן לקחו אותי לרכבת! אבל לא ידעתי במה מאשימים אותי... השכם בבוקר... כשבאו לקחת אותי מן הבונקר, חשבתי לעצמי: זהו זה! מיספר אחד־עשר! כבר חשתי חבטה במוח... ללכת... ללכת... חרא. אהה, מאמא מִיָה... העולם מגעיל."

"העולם מסריח!! עכשיו אתה מגלה את זה?" אישר נינאר־דו בתרועת ניצחון, "כבר מזמן הבנתי את זה, הוא מגעיל והוא מסריח! אבל," הוסיף ואמר במחשבה שניה והתחיל להזיז את רגליו, "אותי... הסירחון הזה מגרה! יש נשים

שמסריחות, למשל, מסריחות ממה? מאשה! והסירחון הזה של אשה מעמיד לך אותי... אצלי, הכריז נינו, "הוא עומד בגלל כל הסירחון של החיים!!" בינתיים התחילו רגליו מפוזות מעצמן לקצב הג'אז שנשמע שעה קלה קודם. "ואז? איך ברכת?" הסתקרן לדעת אגב הרקדת הרגליים.

"איך ברכת? קפצתי למטה... בעצירה... בן־לאקו... לא, קודם. אינני יודע איפה... בקרון היו שני מתים ופקדו עלינו לפרוק אותם: זקן וזקנה... די! אין לי כבר חשק לדבר על זה! די!" וכאן כיווץ ויוואלדי קארלו את גבותיו במיאוס, שהיה בו, עם זאת, משהו מוזר בחוסר־האונים שבו ובתמימותו; כאילו הוא ילד גחמן שפלט סוף־סוף את סיפורו עד תום, וכעת הוא אומר באפיסת־כוחות: הניחו לי.

"בראו. בואו לא נדבר על זה יותר. תשתה משהו!" דחקה בו סורה מרצ'וס, "ממילא בקרוב הכל ייגמר. בקרוב, אם ירצה האל, יגיעו המשחררים!" "אבל מתי כבר יגיעו המשיחים האלה!..." פלטה בקול דקיק וקובל סבתה השנייה של קארולינה, שבהבדל מסבתא דינדה שתקה בדרך־כלל. "הם מגיעים, סבתא, הם מגיעים, עניין של שעות!! בואו נשתה לכבוד זה!" צעקו 'האלף' במקלה. וקארולינה, שחרף סערת רוחה עוד נצרה בתוכה עליצות בוגדנית, ניצלה את שעת־הכושר כדי לשחררה, ופרצה בצחוק שדמה לתרועת חצוצרה. קארלו נשא אז את עיניו לעברה וחיך אליה חיוך ענוג של ילד.

פניו אמרו אפיסת־כוחות, אבל היו רגועות, כמי שמחלים מהזיה. לא היה כבר זכר להבעה המושחתת שעיוותה אותן עוד לפני שעה קלה. ואותו שילהוב שמקורו ביין, ושלא מכבר הצית את עיניו באש עכורה, התחלף להיבהוב מאיר, ביישני ותמים. הוא רבץ בתנוחה לא־נוחה, רגלו האחת פשוטה לפניו רק למחצה, והשנייה מורמת קימעה, לפנות מקום לרוסלה, ונראה כשליחו של שנט מובס ומפוזר, שאולי נשלח להזעיק עזרה.

כמו כל האחרים הוא מזג לעצמו עוד יין, אבל בשלומיאליות, וקצת מהיין נשפך מחוץ לכוס; "מזל! מזל!" צעקו אז כולם, "יין שנשפך מביא מזל!" ונאבקו לטבול אצבע ביין הזה ולהרטיב בו את אחורי האוזניים. גם מי שלא זזו ממקומם שותפו בטבילה קטנה זו, במיוחד מידה של קארולי, שלא קיפחה איש: לא את אוזנה, השקועה בשינה מאחורי הפרגוד, ולא את שאר הדרדקים שנרדמו ברחבי החדר, ולא את אידה, שכיוון שהיתה רדומה למחצה, הגיבה על הדיגדוג בשחוק קל ולא־מודע. רק ויוואלדי קארלו, רק הוא לבדו לא זכה לכך; אבל בסוף התגברה קארולינה על ביישנותה ודאגה גם לו. "תודה... תודה!" חזר ואמר שוב ושוב, "תודה!" ומול תשפוכת זו של תודות לא ידעה קארולינה איך תשיב, ולפיכך נותרה מבוישת כולה, מתנודדת על רגליה במין מחול טקסי.

"נשתה לחיי המשחררים! נשתה לחיי החברים והפרטיזנים!" צעק ג'וזפה השני, ולאחר שהשיק כוס עם זה ועם זה, התקרב אל קארלו ועודד אותו, "חזק ואמץ, חבר!" והקיש בכוסו, "זה עניין של עוד כמה חודשים. עוד מעט נבקיע גם

בצפון. ובאביב, הכי מאוחר, תראה שוב את ביתך!" ויוואלדי קארלו השיב בחיוך קל ומהסס, שביטא הכרת־תודה מסויימת, אבל בלי שייכנע לתקווה מופרזת.

ג'וזפה השני שב והביט בו וחש צורך חברתי מידי לגרור ללא־דיחוי גם אותו אל החיננה הכללית: "דרך אגב, חבר, אמר לו אז בלבכיות, 'רציתי לשאול אותך כבר קודם: מדוע, במקום להישאר ולחכות כאן, עם הזעם הזה שמכרסם אותך, מדוע גם אתה לא הולך בינתיים ומצטרף למאבק המזויין, עם החברים הפרטיזנים? הלא אתה בחור בעל אמונה ואמיץ־לב!"

יתכן שויוואלדי קארלו ציפה לשאלה הזאת! עובדה שעוד קודם שביטא אותה הוקן, כבר נמתחו תווי־פניו בארשת של נחרצות עיקשת ומפוקחת, שגירשה את אדי היין. הוא כיווץ את גבותיו בחומרה, ובמרירות זועפת הצהיר ואמר: "אני לא יכול."

"למה לא?" קרא נינו, שעבר בינתיים לצד זה של השולחן. ויוואלדי קארלו הסמיק, כאילו הוא עומד להתוודות על משהו מגונה: "מפני שאני לא יכול להרוג אף אחד." "אתה לא יכול להרוג! מה זאת אומרת! גם גרמנים? מה זה צריך להיות? מין נור שנדרת בכנסיה?"

הנחקר משך בכתפיו והצהיר בחיוך קל ומזלזל קימעה: "אני אתיאיסט!" אחר־כך נעץ את מבטו בפניו של נינו, ובהדגישו בכוח כל מלה ומלה, חרף שפתי הדבוקות משתיה, הסביר באותה נימת דיבור מקוממת:

"ההשקפה שלי - דוחה - אלימות. האלימות היא שורש כל רע!" "או איזה מין אנארכיסט אתה?"

"האנארכיה האמיתית שוללת את האלימות. עיקר הרעיון האנארכי הוא שלילת השררה. כי שררה ואלימות חד הם..."

"ואיך אפשר להקים מדינת אנארכיה בלי אלימות?" "האנארכיה שוללת את המדינה... ואם האמצעים הם אלימות, אז לא. המחיר לא משתלם. במיקרה כזה, האנארכיה לא תקום."

"אם כך, היא לא מוצאת חן בעיני. אני אוהב דברים שאפשר לבצע." "תלוי איך תופסים את העשייה," חלק ויוואלדי קארלו על דבריו במורת־רוח ובקול כבוש. ואז נפתח שוב בלהט עז ומבקש לשכנע, והכריז: "אם המחיר הוא בגידה ברעיון, הרי שהמטרה הוחטאה כבר מלכתחילה! הרעיון... הרעיון אינו איזה עבר, או איזה עתיד... הוא נוכח בְּמַעֲשֵׂה... והאלימות הפיסית משחיתה את שורשיו... אלימות היא הדבר הכי גרוע."

נראה שהגנה נמרצת זו על השקפותיו חיזקה אותו, אך בה בעת גם הרתיעה אותו. הוא השפיל את עיניו כאילו נכלם מלהטן, ולא נותר מהן אלא מראה הריסים הארוכים והעבותים יותר מדי, שהזכירו את ימי ילדותו הלא־רחוקים. "נלומר," הוסיף ללחוץ עליו נינו, "אם תפגוש מחר את הגרמני שהכניס אותך

לבונקר, או את זה שתקע אותך בקרון בהמות, מה תעשה? תיתן להם לחיות?"
 "כן..." אמר ויוואלדי קארלו ושפתו העליונה נשתרבבה בהעוויה שחורה
 והשחיתה את תווי פניו כבמין רטט חולף. בעיניו של נינו שב והופיע באותו רגע
 הבזק סומא, כשל נורת צילום, בדומה לזה שהדהים את אידה עוד בתחילה
 הערב.

"אנארכיסטים לא-אלימים," פסק בינתיים ג'וזפה השני בתמיהה, "בתור
 רעיון, טוב... אבל אלימות, כשצריך אותה, אז צריך! בלי אלימות לא תתגשם
 המהפכה הסוציאליסטית."

"אני אוהב את המהפכה!" קרא נינו, "אני לא מאמין באנארכיה בלי אלימות!
 ואתם יודעים מה? אתם יודעים? את האנרכיה האמיתית יביאו הקומוניסטים
 ולא האנארכיסטים!"

"החירות האמיתית היא הדגל האדום!" הסכים אתו קואטרו בעיניים שמחות.
 "הלוא בקומוניזם כולם יהיו חברים!" המשיך נינו בתנופה מלאה, "לא יהיו לא
 קצינים, לא פרופסורים, לא קומנדטורים, לא בארונים, לא מלך, לא מלכה...
 לא פיהרר ולא דוצ'ה!"

"והחבר סטאלין?... שאל בדאגה ג'וזפה השני.

"הוא, זה משהו אחר!" פסק נינו בהחלטיות, "עליו לא מדברים!" ומעבר
 להדגשה החד-משמעית, ניכרה בקולו איזו נימה של ידידות משפחתית, כאילו
 הוא מדבר על קרוב-משפחה זקן, שעל ברכיו ישב בילדותו ושיחק בשפמו.

"בו לא נוגעים!" חזר וחיזק את דבריו, והפעם נתלוותה לנימה הקודמת גאווה
 יתירה, שהשתמע ממנה כי על כולם להבין, שזכות-יתר בלעדית זו ניתנה
 לסטאלין לא רק בשל זכויותיו האישיות הידועות, אלא גם, ובמיוחד, בשל
 ההגנה המיוחדת של אסודיקואור'י.

באותו רגע צצה רוסלה מתח לרגלו של ויוואלדי קארלו, ובגיחה נועזת
 ופתאומית קפצה על בטנו. היא התבוננה בו פנים אל פנים בחנפנות, אבל יחד עם
 זה בתובענות, ותקפה אותו ישירות במישפט: "ניאן ניאן ניאן!" שבתרגום
 פירושו: "לא נראה לך שזו השעה ללכת לישון?"

מעשה חתולי קצרצר זה הסיח את דעתו של נינו מן השיחה ונשא אותו אל
 תחום החתולים בכלל, שהם, לדעתו, גזע מבדח במיוחד (אך פחות מן הכלבים,
 כמובן). בעוד רעיון זה חולף במוחו, נראו בכואות קלילות וצחקניות משתעש-
 עות בעיניו, אך חמקו כהרף-עין; אחר-כך נזכר שעליו להשכים קום עם שחר,
 והוא פלט פיהוק ענקי.

האות לפרישה ניתן. ראשון הקמים היה ויוואלדי קארלו, שנעמד בכרכים
 מתנודדות. "מאמא מ'ה, כל היין הזה ירד לי לרגליים," רטן והשתרן
 בעיקבותיה של רוסלה בדרכם אל הפינה שלהם. ג'וזפה השני קבע שהוא עצמו
 ישכב על שמיה, כדי לפנות את מיזרנו לאורחים, ונינו קיבל את ההצעה
 בפשטות מוחלטת, כזכותו ההגיונית, בלי שום תודה. כמנהגם של לוחמי גרילה,

השתרעו הוא וקואטרופונטה זה לצד זה על המיזרן היחיד, וחלצו רק את
 הנעליים הגבוהות, בלא לפשוט את בגדיהם. על הריצפה, למראשותיהם, הניחו
 את תגורת האקדח ואת הפנס. וכשדאג ג'וזפה השני לכוונן להם שעון-מעורר,
 טענו שאין צורך, כי לקואטרופונטה יש שעון-מעורר מדויק להפליא בתוך
 המוח.

אבל עוד הרבה לפני הצילצול המעורר, בשעה ארבעה לערך, הגיע למראש-
 תיו של נינו טיפוף צעדים מהיר של כפות רגליים יחפות שהצליחו לחצות את
 האולם השרוי באפלה כמעט מוחלטת, וקול דקיק ורפה, אבל נועז ונחרץ, התחיל
 לדבר ולחזור ולומר באוזנו, כמעט בתוך האפרכסת: "אָהוּ! אָהוּ! אָהוּ! אָהוּ!
 אָהוּ!"

התוצאה הראשונה, המיידית, היתה מהפך מסויים בעלילה של חלומו. הסצינה
 התרחשה בקולנוע, ונינו, שישב באולם בין הצופים גם היה מעורב במתרחש על
 המסך, כי רכב בערבות המערב הפרוע עם פרשים אחרים, שהתחרו במירוץ
 פראי. ברגע זה מבקש ממנו סוסו לגרד באוזנו הימנית, כי יש לו שם דיגדוג.
 אבל בעוד הוא גוחן לגרד את אוזן הסוס, הוא נוכח לדעת שכבר אינו רוכב על
 בעל-חיים, אלא על מפציץ שְטוּקָה, שטס במרומים. ואת הדיגדוג באוזנו הוא חש
 בגלל צילצול טלפון דחוף מאמריקה...

"תעבירו למפקד הכנף." נינו מתהפך על צידו וממשיך בהטסת השְטוּקָה
 גבוהה של עשרים-אלף רגל, והמנוע מזמזם בשלווה. אבל בינתיים מתעקש אותו
 טלפון מאמריקה להציק לו בצילצוליו, ומושך לו, בין השאר, בשער, ומניח רגל
 קטנה על זרועו...

בנקודה זו הקיץ נינו (בעזרת מנגנון חדש ומיוחד של עצביו, ששימש לו אות-
 אעקה בלילותיו כבאנדיט), אבל לא התעורר לחלוטין; מייד תפס את הפנס שלו
 והאיר בו לרגע. בהבזק קצר הבחין בצבען התכול של זוג עיניים קטנות
 המצמצות לעברו, מופתעות מן האור הפתאומי אבל גם עולזות בשותפות
 לדבר-עבירה, כאילו הלילה הוא ליל הַפְּאָנָה.¹⁹

"מי זה?" מילמל לידו בדאגה קולו הרדום של קואטרו.

"אף אחד."

"אינו... אינו... זה אני!"

לפני שחזר לנחור, השיב נינו בקובלנה של הסכמה, שיכולה היתה להתפרש
 כ"נסדר או אוקיי", ואפילו כהיפוכם המוחלט, או כשום-דבר. אל מצב הניס-לא-
 נים החולף הסתנן הרושם המצחיק והמשונה של נוכחות כמעט לא מוחשת,
 שמדותיה כשל גמד, שהוא מכיר אותה כמין שעשוע, אפילו אם זהותה
 מעומעמת. אולי זו חיה דמונית, עירנית וחביבה יותר מחיות אחרות, שידוע

¹⁹ מכשפה זקנה, הרוכבת בשמיים ומורידה לילדים מתנות מבעד לארובה, סמוך לחג
 המולד.

שהיא פוקדת את הסביבה שבה הוא נמצא, והיא שייכת לו איכשהו. והחיה הוו מצחיקה אותו בקפיצותיה לקראתו מארבע רוחות השמיים כדי לברכו לשלום. החיה אינה מסתלקת, וברגע זה היא מהלכת עליו.

ואכן, לאחר שעמד ליד המיזרן וחכך בדעתו עוד שעה קלה, החליט אֶזְפָּה אחיו לעלות עליו, וחל עד שהשתחל בין ברכו של נינו לרגלו של קואטרופוני טָה. במידותיו הקטנות לא התקשה להסתדר ברצועה הצרה שעמדה לרשותו. הוא צחק צחוק ניצחון קצר ונרדם.

וכך, את שארית הלילה הגדול הזה עשה אֶזְפָּה העירום בשינה, בין שני לחתמים חמושים.

עם שחר, כשקמו מוקדם וגילו במיטה את האורח הלא-קרא, היו משועשעים ומופתעים כמו מקטע בסרט היתולי. קואטרופוניטה דאג להחזירו לאמו בהיעדרו של נינו, שהזדרז להיות הראשון בתור לבית-השימוש שבגרם המדרגות: הוא נשא אותו בזרועותיו בהקפדה יתירה עד למקום מגוריו, וקודם שנכנס אל האוהל שאל בביישנות: "אפשר?" מתוך יחס של כבוד אל הגברת; אבל הגברת, שהתעוררה לקול צילצולו של השעון המעורר, כבר עמדה והציצה החוצה, שמיכה קטנה מוטלת על כתפיה, ובגבה זוהר אורו של נר קטן שהדליקה זה עתה, ומסתנן בעד חרכי השקים.

"סלחי לי הגברת, הנה הקטן," מילמל קואטרופוניטה בלי הסברים נוספים והניח את מטענו על המיטה בעדינות של אומנת. ואולם על אף עדינות תנועותיו כבר היו עיניו של אֶזְפָּה פקוחות למחצה ונדהמות, וכשראה את אחיו מופיע מוכן כבר ליציאה, פקח אותן לרווחה.

קואטרופניטה פרש אל תורו לשירותים, ונינו, שלא יכול לשאת נרות, שפוננו בפיו אורות של מתים, נשף בינתיים על הלהבה הקטנה, ובמקומה הניח על הריצפה את פנסו הדולק. הוא שאל את אידה אם יש באפשרותה לתת לו קצת כסף, לפחות בשביל טבק, כי אין לו אפילו לירה אחת, ולאחר שאידה ליקטה לו מתוך ארנקת המופר כמה שטרות של עשר, ניאות, לאות תודה, להתעכב קימעה ולשוחח איתה.

נושא השיחה היה ויוואלדי קארלו, שישן כעת, ונינו רמז עליו בלי לנקוב בשמו, מצביע על האוהל שלו במרפק. בקול חרישי גילה לאמו שלדעתו, לאחר ששב והירהר בדבר, זה לא נכון שהטיפוס ההוא שם מוצאו מבולוניה: "אני מתמצא במיבטא של בולוניה. היתה לי בחורה מבולוניה, שדיברה תמיד ב'ש...ש...ש... במקום ס...ס...ס... והוא לא אומר ש... הוא כנראה מפריולי... או ממילאנו. נכון," סיכם ואמר נינוצו, "שאינן ספק שהוא מן הצפון; אבל לא מבולוניה." זאת ועוד: נכון גם שהוא אנארכיסט, אבל בנוסף לאנארכיה, הוא נינו, מרגיש שהטיפוס הזה מסתיר עוד משהו. אולי גם השם קארלו ויוואלדי הוא שם בדוי: "חשבתי על זה, ואת יודעת מה, אמא... לדעתי יתכן מאוד שהוא

אפילו... כאן היה נינו קרוב מאוד לשיתופה של אידה בסוד; אבל במחשבה שניה ביכר שותפות אפשרית עם ויוואלדי קארלו לבדו, מדומה או אמיתי ככל שיהיה, ולא סיים את המישפט.

אידה עצמה עמדה ללחוש לו: "הוא אנארכיסט כמו סבא שלך..." אבל ביישנותה עצרה בעדה. בערב הקודם, כששמעה את הידיעה שויוואלדי קארלו הוא אנארכיסט, ולפיכך עומד לצד אביה, התעוררו בה מייד רגשות אהדה, ואחר-כך, בארוחת-הערב, אומנם היתה חצירדומה, כי מתה לישון, אבל כשהזינה לסיפור עלילותיו, נזכרה שוב ושוב בצרות של אביה, ואמרה בלבה שהאנארכיסטים אינם זוכים כנראה לאהדה רבה בעולם. יתר על כן, דרך דיבורו הצפוני הזכירה לה, פה ושם, את אמה נורה... לפיכך נטתה אהדתה הטבעית אל ויוואלדי קארלו, ולאו דווקא אל שאר דרי האולם, כאילו קשר של שותפות-גורל וקירבה משפחתית מקשר אותה אל הגבר השחום ומלא התרעומת הזה. אבל כיוון שנינו השתתק, לא התעקשה להוסיף ולדעת עליו יותר.

בחוץ הפציע השחר, אבל באולם החוסה בצל החלונות המואפלים עוד שררה חשכת הלילה. הכל מסביב המשיכו לישון ולא הוטרדו מן האות המוקדם שנתן השעון-המעורר, כי צילצולו לא להם נועד. רק אצל ג'וזפה השני כבר אפשר היה להבחין בתכונה מסוימת למן הצילצול הראשון, ולהבה זעירה של איזו פתילה לשעת-חירום נראתה מרצדת בפינתו כרוח-רפאים (כי באותה שעה לא היה חשמל, והנרות, וכמוהם אמצעי התאורה והבעירה המקובלים, הלכו ונעשו יותר ויותר נדירים).

קואטרופניטה שב והופיע, ונינו הרים מן הריצפה את הפנס שלו, בעוד אידה, היושבת ברפיון במיטתה, החליטה לחסוך את שארית הנר שלה ולא להדליקו. אֶזְפָּה, שראה שאחיו פונה אל היציאה, טיפס חישמהר אל שולי המיזרן והתלבש בחופזה.

בתוך שניות מעטות הגיע אל מיפתן הדלת החיצונית, כשהיוצאים לדרך כבר הלכו והתרחקו ממנו. הוא היה מוכן, לבוש מכנסיים קצרים, כותונת, סנדלים, ואפילו מעיל-הגשם שלו היה על זרועו; כאילו הוסכם שגם הוא יוצא לדרך. רגע אחד עוד עמד והביט אחרי השניים שהיו במרחק כעשרה מטרים מפתח הבניין, על הדשא הדליל שמעבר לתעלה. אחר-כך, ללא אומר, פתח בריצה אחריהם.

בינתיים יצא בחיפזון רב מתוך הבניין ג'וזפה השני, לבוש למשעי כהרגלו, המקטורן רכוס והכובע על הראש. "רק רגע!!!!" קרא בהתרגשות ורץ לעברם, נעמד מולם באמצע השביל, "אתם הולכים בלי לשתות קפה?!"

"אני מכין לכם קפה, קפה אמיתי!" הסביר, כמי שמבטיח תענוגות גן-עדן. ולמען האמת, הצעה של קפה-מוקה אמיתי לא היתה דבר של מה-בכך בימים ההם. אבל השניים נוצצו זה בעיני זה והחליטו שאצה להם הדרך; ידיד מחכה להם בנקודת מיפגש, לחזור יחד אל הבסיס. עליהם להזדרז, הסביר נינוצו, לא בלי צער.